FREDERICK TAYLOR. *DE BERLIJNSE MUUR. 13 AUGUSTUS 1961- 9 NOVEMBER 1989.*
(SPECTRUM, UTRECHT 2007), 496 BLZ., € 39,95.

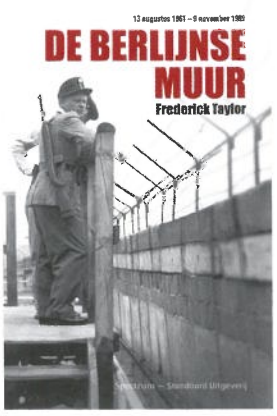
Hét symbool van de Koude Oorlog, dat was het verdeelde Berlijn van na 1945. De eerste jaren van het conflict vormde de stad een belangrijke reden én plaats voor de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie om elkaar dwars te zitten. Vanaf de Cuba-crisis in 1962 verlegden de grootmachten hun aandacht naar gebieden buiten Europa; de bouw van de Muur had de situatie in Berlijn gestabiliseerd. Maar de stad bleef de barometer van de Koude Oorlog. Dat bleek in 1989: de val van de Muur markeerde het einde van het Oost-Westconflict. In de stad leek alles van de Koude Oorlog samen te komen en de blokkade, de bouw en de val van de Muur vormden dan het begin, het hoogtepunt en het einde ervan.

Taylor heeft geen geschiedenis van de Koude Oorlog geschreven; wat er na de oorlog in de voormalige rijkshoofdstad is gebeurd, beschrijft hij vanuit een Berlijns perspectief. En hij doet dat vooral ook journalistiek. Dus met veel ooggetuigenverslagen. En dat geeft een boeiend relaas over het leven in het gedeelde Berlijn.

De ontsnappingen vanuit het Westen georganiseerd, direct na de bouw van de Muur, brachten de West-Berlijnse burgemeester Willy Brandt in een lastig positie. Natuurlijk sympathiseerde hij met de vluchtelingen. Maar dat ze hulp kregen uit het Westen, vooral als daar ook nog voor betaald was door 'kapitalistische' concerns als dat van Axel Springer of het Amerikaanse NBC, gaf het SED-regime 'de bewijzen' dat er sprake was ordinaire mensenhandel. En daarmee kon het de spanning weer verder opvoeren. Terwijl hij als burgemeester al tastend op zoek was naar zijn latere *Ostpolitik*; ontspanning om de situatie van de mensen in de DDR, dus ook die in Oost-Berlijn, te verbeteren. Die 'gesponserde' ontsnappingen leverden wel spectaculaire taferelen op. Vaak vanuit het Westen gefilmd, want het ging natuurlijk ook om de oplage- en kijkcijfers, ondanks alle retoriek over vrijheid en democratie.

Dat lag anders voor bondskanselier Adenauer. Hij zocht geen toenadering en zeker niet na de bouw van de Muur. Zijn politiek ten opzicht van de DDR en de andere staten van het Oostblok, de *Politik der Stärke*, vastgelegd in de *Hallsteindoctrine*, was vanaf de zomer van 1961 failliet en daarmee was hij door Ulbricht in zekere zin uitgerangeerd. Dat was echter op dat moment nog niet voor iedereen zichtbaar. Maar toen Kennedy in 1963 zijn beroemde toespraak bij het gemeentehuis van Schöneberg ('Ich bin ein Berliner') hield, stonden Adenauer en Brandt daar als twee rivalen achter hem. En Kennedy wist dat. Hij had geweigerd de Bondskanselier na hun ontmoeting in Bonn in zijn vliegtuig mee te nemen naar Berlijn. Dat had kunnen wijzen op een Amerikaanse voorkeur voor de CDU bij de Bondsdagverkiezingen van dat jaar. Ulbricht leek in 1961 de grote overwinnaar. Hij had de DDR gered. Dat het voor nog geen dertig jaar zou zijn, wist toen natuurlijk niemand. Toch was zijn overwinning niet compleet. Als het aan hem had gelegen dan was niet alleen Oost-Berlijn afgesloten van het Westen, maar was ook West-Berlijn afgesneden van de Bondsrepubliek. Al het verkeer van en naar het westelijk deel van de stad zou langs de grensposten van de DDR moeten lopen. Hij hoopte dat het aparte vredesverdrag van de Sovjet-Unie met de DDR, waar Chroesjtsjov mee schermde, hem daar de mogelijkheden toe zou geven. En dat hij daarmee uiteindelijk ook West-Berlijn in handen zou kunnen krijgen. Maar de Sovjetleider had, zoals zo vaak, alleen maar gedreigd. Toen de Muur er eenmaal stond, verlegde hij zijn aandacht naar andere terreinen.

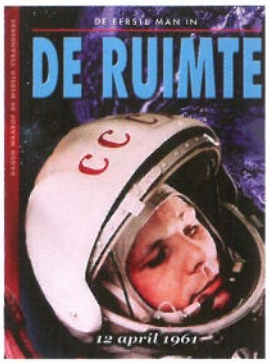
De bouw van de Muur heeft het voortbestaan van de DDR gerekt. Niet alleen omdat de *braindrain* tot staan werd gebracht, maar vooral ook omdat het een enorme bron van inkomsten opleverde: de DDR liet voor alle personen-, telefoon- en postverkeer van West naar Oost flink betalen, daarnaast leverde het vrijkopen door de Bondsregering van politieke gevangenen uit de DDR het bewind in Oost-Berlijn miljarden op. Maar op den duur was al dat geld niet genoeg. Zelfs de leningen van Bonn hielpen niet meer. Tegen het midden van de jaren tachtig was de DDR praktisch failliet. En toen ook de Sovjet-Unie niet meer kon en wilde bijspringen – zoals in 1953 – was het lot van 'het reëel existerende socialisme' op Duitse bodem bezegeld. Het wachten was op de doodsteek en die kwam op 9 november 1989.

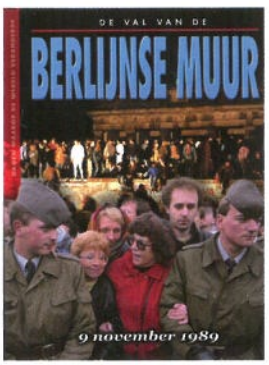

Toch leverde Taylors beschrijving van deze periode uit de naoorlogse geschiedenis niet het resultaat op dat je ervan zou mogen verwachten. Daarvoor is zijn stijl te veel op sensatie gericht. Zo maakt hij gebruik van loze *cliffhangers*, blaast hij ieder incident bij de Muur op tot een zaak waarbij 'de veiligheid van de hele wereld aan een draadje hing' en noemt hij het bedrijf van Springer 'de postnazistische conservatieve pers' en dat kun je toch op z'n minst insinuerend noemen. En wat te denken van homoseksualiteit die bij hem steeds 'welig tiert'? Storender is echter het impliciete verwijt van Taylor dat het Westen niets heeft gedaan tegen de bouw van de Muur. Maar wat dan gedaan had moeten worden, kan hij niet duidelijk maken. Sterker nog: hij doet niet eens een poging. En wij weten natuurlijk ook waarom. Niemand wilde een oorlog om Berlijn riskeren. Dat hij dat Westerse onvermogen om te reageren niet expliciet behandelt is een kwestie van goedkoop effect bejag. En daarmee doet Taylor zich zelf in dit verder boeiende boek tekort. Met een wat meer zakelijke stijl had hij mij een groot plezier gedaan.

Hans Pols

SIMON BEECROFT, *TERRORISTEN SLAAN TOE: 11 SEPTEMBER 2001*; JEREMY SMITH, *DE VAL VAN DE BERLIJNSE MUUR, 9 NOVEMBER 1989*; COLIN HYNSON, *HET BEGIN VAN DE BEVRIJDING: D-DAY, 6 JUNI 1944*; DAVID CULLEN, *DE EERSTE MAN IN DE RUIMTE, 12 APRIL 1961*; FIONA MACDONALD, *DE EERSTE REAGEERBUISBABY, 25 JULI 1978*; SIMON BEECROFT, *DE VRIJLATING VAN NELSON MANDELA, 11 FEBRUARI 1990*. ALLE DEELTJES UIT DE REEKS *DAGEN WAAROP DE WERELD VERANDERDE*.
(BIBLION, LEIDSCHENDAM 2005), 48 BLZ. PER DEEL., € 13,50.

'Waar was je, toen je voor het eerst hoorde dat …' is een vraag die je als geschiedenisleraar wellicht vaker gesteld krijgt dan anderen. Mogelijk stellen wij onszelf deze vraag, omdat we dan onze leerlingen uit de eerste hand iets kunnen vertellen hoe wij iets hebben ervaren. Als we dan toch om wat feitjes verlegen zitten, dan kan je altijd terecht bij de deeltjes van *Dagen waarop de wereld veranderde*, hoewel de serie natuurlijk voor onze leerlingen is bedoeld.
Zoals het een serie betaamt, is de opzet van ieder boek hetzelfde: na een inleiding volgt de voorgeschiedenis. In dit hoofdstuk wordt soms behoorlijk ver teruggegaan. In het boek over de val van de Muur wordt zeer kort het ontstaan van het kapitalisme en het communisme uitgelegd en het verhaal over Mandela begint met de verhuizing van Bantoesprekende volkeren naar het zuiden van Afrika in de zeventiende eeuw. Daarna volgen een paar pagina's over veranderingen die tot de gebeurtenis zelf leiden. Denk hierbij aan de Palestijnse strijd in Israël en het gebruik van terrorisme als pressiemiddel in het boek over 11 september. Het hoofdstuk 'Het kritieke moment' vormt natuurlijk het centrale deel van de publicaties. Op een achtergrond van zwart wordt per uur en minuut per gebeurtenis in maximaal een tiental regels verteld wat de bewuste dag heeft plaats gevonden. De dag wordt soms – terecht – wat ruim genomen: wat zou de dag van de val van de Muur zijn zonder dat iets wordt gezegd over de spontane afbraak daarvan in de dagen daarna?
Waar standaard acht bladzijden worden gebruikt voor 'het moment', verschillen de volgende hoofdstukken per deel enigszins. In een paar pagina's worden de afloop (wat gebeurde er kort daarna?), de gevolgen (wat gebeurde er op de lange duur?) en de toekomst (hoe zal het zich mogelijk ontwikkelen?) behandeld. De boekjes sluiten af met een chronologische opsomming van de gegevens in het boek, een verklarende woordenlijst en een register.
Voor leerlingen zijn de boekjes, zeker door de laatste drie onderdelen, zeer toegankelijke overzichtwerkjes. Over het algemeen is de tekst simpel (hoewel hier en daar woorden als 'wapenwedloop' uitgelegd hadden mogen worden) en vinden leerlingen een schat aan informatie. De illustraties in de van oorsprong Britse serie zijn veelal goed gekozen. Minder prettig is de nogal drukke bladspiegel: illustraties snijden dwars door de tekst, er zijn losse citaten, blokjes met begrippenuitleg en op de meeste bladzijden worden zeker zo'n tien lettergroottes- en/of typen gebruikt.
Inhoudelijk valt de degelijke opzet op. Er is niet gekozen